

YAPONIYA TA'LIM TIZIMI TAHLILI

Tilovova Sevinch Saidali qizi

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va Psixologiya ta'lim yo'nalishi

3 - kurs talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Yaponiya ta'lim tizimining tuzilishi, boshqaruv mexanizmlari va asosiy pedagogik tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida Yaponiyada ta'limning uzluksizligi, majburiy ta'lim bosqichlari (boshlang'ich va quyi o'rta maktab), ta'lim mazmunining milliy qadriyatlar va zamonaviy innovatsiyalar uyg'unligida shakllanishi yoritiladi. Shuningdek, o'quvchilarda intizom, jamoaviylik, mas'uliyat va mehnatsevarlikni rivojlantirishga qaratilgan tarbiyaviy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Yaponiya ta'lim tizimi, majburiy ta'lim, ta'lim boshqaruvi, pedagogik yondashuvlar, tarbiyaviy jarayon, ta'lim sifati, xalqaro ta'lim standartlari.

Yaponiya ta'lim tizimi markazlashgan boshqaruvga ega bo'lib, davlat tomonidan qat'iy nazorat qilinadi. Mazkur tizimning huquqiy asoslari Ikkinchi jahon urushidan keyin shakllantirilgan bo'lib, zamonaviy ta'lim siyosatining poydevorini tashkil etadi. Xususan, 1947-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risidagi asosiy qonun" (Fundamental Law of Education) Yaponiya ta'lim tizimining asosiy normativ-huquqiy hujjati hisoblanadi. Ushbu qonunda ta'limning insonparvarlik, tenglik, demokratiklik va umrbod ta'lim tamoyillari belgilab berilgan. Shuningdek, 1947-yilgi "Maktab ta'limi to'g'risidagi qonun" (School Education Act) asosida Yaponiyada 6-3-3-4 ta'lim modeli joriy etilgan. Ushbu modelga ko'ra, 6 yillik boshlang'ich ta'lim va 3 yillik quyi o'rta ta'lim majburiy hisoblanadi. Majburiy ta'lim muddati 9 yil bo'lib, u davlat tomonidan bepul ta'minlanadi. Ushbu tizim aholining savodxonlik darajasini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Yaponiya ta'lim tizimini boshqarishda Ta'lim, madaniyat, sport, fan va texnologiyalar vazirligi yetakchi rol o'ynaydi. Mazkur vazirlik davlat ta'lim standartlarini

belgilaydi, o'quv dasturlarini tasdiqlaydi hamda darsliklar sifatini nazorat qiladi. O'quv dasturlari "Course of Study" deb nomlanuvchi rasmiy hujjat asosida ishlab chiqilib, u bir necha yilda bir marta yangilanadi. Masalan, so'nggi yirik yangilanishlar 2017–2020-yillar oralig'ida amalga oshirilgan bo'lib, unda tanqidiy fikrlash, axborot texnologiyalaridan foydalanish va ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Yaponiya ta'lim tizimining muhim xususiyatlaridan biri — ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligidir. Maktablarda axloqiy tarbiya alohida fan sifatida o'qitiladi. Bu yondashuv 2006-yilda qayta tahrir qilingan Ta'lim to'g'risidagi asosiy qonunda ham mustahkamlab qo'yilgan bo'lib, unda o'quvchilarda vatanparvarlik, jamoaga sadoqat, mehnatsevarlik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Boshlang'ich maktabda ta'lim 6 yil davom etadi. U umumiy fanlarni o'rgatadi: yapon tili (shu jumladan xattotlik), arifmetika, musiqa, san'at, jismoniy tarbiya (1-6 yil o'qish), hayot asoslari (1-2 yil o'qish), gumanitar fanlar, tabiiy fanlar (3-6 yillik ta'lim.), mehnat (o'qish muddati 5-6 yil). Ba'zi xususiy maktablarda qo'shimcha ravishda diniy fanlar, dunyoviy axloq va boshqalar o'rgatiladi. Milliy darsliklar mavjud emas. Keng assortimentda mavjud bo'lgan tegishli darsliklar shahar tumanlarining ta'lim qo'mitalari yoki maktab ma'muriyati tomonidan tanlanadi. Maktablarda maxsus forma yo'q, o'quvchilar uy kiyimida kelishadi. Maktabni tozalash majburiydir. O'rta maktabda ta'lim 3 yil davom etadi. Majburiy fanlarga quyidagilar kiradi: davlat tili, gumanitar fanlar (geografiya, tarix, ijtimoiy fanlar), matematika (algebra, geometriya), tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya, geologiya), musiqa (musiqa asboblari o'rganish va birgalikda ijro etish), tasviriy san'at, jismoniy tarbiya, mehnat, ingliz tili. Ba'zi xususiy maktablarda qo'shimcha ravishda diniy fanlar, dunyoviy axloq va boshqalar o'rgatiladi. d. Shuningdek, mintaqa tarixini o'rganishga bag'ishlangan sinf soati, pasifizm va maktab faoliyati. Milliy darsliklar mavjud emas. Tegishli darsliklar shahar tumanlari ta'lim qo'mitalari yoki maktab ma'muriyati tomonidan tanlanadi. Maktab o'quvchilarining forma kiyishi va tozalanishi majburiydir. Yuqori maktabda ta'lim 3 yil davom etadi. Gumanitar va tabiiy fanlar bo'yicha mutaxassislik mavjud. Ta'limning asosiy maqsadi universitetga kirishdir. Katta yuqori maktabda o'qitiladigan fanlarga quyidagilar kiradi: davlat tili (zamonaviy, qadimiy), gumanitar fanlar (geografiya, Yaponiya tarixi, jahon tarixi), jamiyat

(sotsiologiya, etika, siyosatshunoslik, iqtisod), matematika (algebra, geometriya), tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya, geologiya), san'at (musiqa, tasviriy san'at, dizayn, hunarmandchilik), jismoniy tarbiya, mehnat, ingliz tili, informatika va boshqalar. Tanlash uchun ixtisoslashtirilgan fanlar agronomiya, sanoat, savdo, baliqchilik, tibbiy ta'lim, farovonlik, chet tillari va boshqalar. Xususiy maktablarda boshqa fanlar qo'shimcha ravishda o'qitiladi. Shuningdek, mintqa tarixi, pasifizm va maktab voqealarini o'rganishga bag'ishlangan sinf soati mavjud. Milliy darsliklar mavjud emas. Tegishli darsliklar shahar tumanlarining ta'lim qo'mitalari yoki maktab ma'muriyati tomonidan tanlanadi. Maktab o'quvchilarining forma kiyishi va tozalanishi majburiydir. Maktabdan keyin talabalar kendo, dzyudo, kyudo, xattotlik, yengil atletika, siyosiy iqtisod va boshqalarni o'rganadigan sinfdan tashqari mashg'ulotlarda (to'garaklar) qatnashadilar. Yapon maktablarida har bir o'quvchi teng deb hisoblanadi. Hech kimning o'z iqtidori bilan alohida ajralib turishiga yo'l qo'yilmaydi. "Iqtidorsiz o'quvchi yo'q" degan tushuncha yapon ta'lim tizimida ustuvor ahamiyatga ega. Yaponiya ta'lim tizimi mustahkam huquqiy asoslar, markazlashgan boshqaruv va samarali pedagogik yondashuvlar bilan ajralib turadi. Majburiy 9 yillik ta'lim, sifatli o'quv dasturlari va doimiy yangilanadigan kurs materiallari orqali o'quvchilarda akademik bilim, axloqiy tarbiya hamda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, MEXT vazirligi tomonidan belgilangan milliy standartlar va qonunchilik normativlari ta'lim jarayonining izchilligi va samaradorligini ta'minlaydi. Yaponiya ta'lim tizimi nafaqat milliy qadriyatlar asosida shakllangan, balki zamonaviy pedagogik innovatsiyalarni ham joriy qilganligi sababli xalqaro reytinglarda yuqori natijalarni ko'rsatib kelmoqda. Shu bois, Yaponiya tajribasi boshqa mamlakatlar ta'lim tizimini tahlil qilish va takomillashtirishda samarali ilmiy manba sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Japan Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). Education in Japan. — Tokyo, MEXT, 2020.
2. Abe, S. The Education System in Japan. — Tokyo: Japan Times, 2018.

- 3.OECD. Education Policy Outlook: Japan. — Paris: OECD Publishing, 2019.
- 4.OECD. Education at a Glance. — Paris: OECD Publishing, 2022.
- 5.White, M. The Japanese Educational System: A Sociological Perspective. — New York: Routledge, 2016.
- 6.Stevenson, H., Stigler, J. The Learning Gap: Why Our Schools Are Failing and What We Can Learn from Japanese Education. — New York: Simon & Schuster, 2017.
- 7.Niyozov, S. Xorijiy mamlakatlar ta’lim tizimi (komparativ pedagogika). — Toshkent: O‘qituvchi, 2021.UNESCO. Education System Profiles: Japan. — Paris: UNESCO, 2020.Law No. 120. Fundamental Law of Education of Japan. — 1947 (revised 2006).